

СЕКЦІЯ 1 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.92

Кирилюк Н.В.*аспірант кафедри міжнародної економіки
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються основні моделі соціальної політики країн ЄС, виявлено їх особливості та напрями трансформації в умовах глобалізації та становлення постіндустріального суспільства. Детально проаналізовано основні зміни, які відбулися в державній політиці на ринку праці.

Ключові слова: соціальна політика, європейські країни, ринок праці, європейська соціальна модель, фактори трансформації.

Кирилюк Н.В. ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС ПІД ВЛИВНИЕМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В статье рассматриваются основные модели социальной политики стран ЕС, выявлены их особенности и направления трансформации в условиях глобализации и становления постиндустриального общества. Подробно проанализированы основные изменения, которые произошли в государственной политике на рынке труда.

Ключевые слова: социальная политика, европейские страны, рынок труда, европейская социальная модель, факторы трансформации.

Kyryliuk N.V. TRANSFORMATION OF EU SOCIAL POLICY UNDER THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION

The article reviews the main models of social policies in the EU, revealed their features and areas of transformation in the context of globalization and the formation of post-industrial society. It analysis in detail the major changes, that have taken place in the state labor market policy.

Keywords: social policy, European countries, the labor market, the European social model, factors of transformation.

Постановка проблеми. ХХІ століття вносить корективи та якісні зміни до глобальних процесів, що впливають на розвиток світової економіки та економіки країн Європи зокрема. При чому, все більш явним стає зростаюче значення соціальних наслідків таких процесів та все частіше звучить думка про те, що саме соціальні проблеми будуть визначати обличчя нового століття. Будь-яка трансформація структури суспільства та економіки, виробничих відносин органічно поєднується із соціальними проблемами, від розв'язання яких безпосередньо залежить стан та активність людських ресурсів та інтелектуального капіталу – основної сили, що створює суспільне багатство на сьогоднішній день.

Загострення глобальної конкуренції, лібералізація руху робочої сили, поглиблення процесів транснаціоналізації капіталу супроводжується наростанням тиску на соціальні системи з одного боку, а з іншого звуженням бази джерел отримання надходжень до державних фондів внаслідок втечі капіталу до більш сприятливих з податкової точки зору країн.

Глобалізація порушує баланс сил між найманими працівниками та роботодавцями. Загроза розміщення філіалів великих компаній у регіонах з більш дешевою робочою силою може порушити систему відносин між соціальними партнерами, послабити позиції профспілок. Практика показує, що уряди змушені витрачати значні кошти на соціальні потреби з метою пом'якшення наслідків глобалізації для населення. На сьогоднішній день для розвинутих країн такі державні витрати складають близько 40% ВВП [1].

З іншого боку бажання попередити або вирішити можливі соціальні конфлікти за допомогою бюджету неминуче призводить до зростання податкового навантаження, що природно викликає незадоволення частини населення. Особливо яскраво масові соціальні конфлікти проявилися останніми роками у Франції, Італії, Німеччині, приводом виникнення яких стала необхідність реформ у соціальній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань соціальної спрямованості економічного розвитку не є новими в науковій практиці, у різні часи до соціальної проблематики звертались багато дослідників, як зарубіжних, так і вітчизняних. Створення «держави добробуту», напрями та моделі соціально-економічного розвитку розглядали в своїх працях О. Бісмарк, В. Беверідж, Е. Букодї, Г. Еспінг-Андерсен, Р. Роберт, Р. Тітмусс та інші зарубіжні дослідники. Ролі держави в сфері соціального розвитку, напрями, механізми та моделі соціальної економіки присвячені труди О.М. Балакіревої, О.О. Беляєва, В.В. Дерези, В.І. Кириленко, Н.В. Резнікової та ін.

Питаннями розвитку соціальної політики країн Європейського Союзу (ЄС), аналізу рівня життя та напрямів подолання бідності, а також проблемами пенсійного забезпечення та соціального захисту, підвищення загального добробуту займалися такі вчені як, В.Ф. Головенько, М.М. Відякіна, О.П. Крентовська, Р.Я. Левін, В.В.Побірченко, В.В. Собченко, І.А. Чекан, П.І. Шевчук, О.О. Шутаєва, серед зарубіжних – В.В. Антропов, А.А. Громико, В.Л. Іноземцев, М.В. Каргалова, М.В.Стрежнева, Т.Т. Тимофєєва та ін.

Питання формування європейської соціальної моделі в умовах розширення впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів набувають особливої значимості та актуальності і є недостатньо розробленими.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження характеру та векторів трансформаційних процесів у соціальній політиці європейських країн під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. При розгляді Європейською комісією питання з розроблення уніфікованої модифікації соціальної політики було виділено дві основні моделі: «бісмарківську» та «бевериджську».

«Бісмарківська модель» встановлює жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту й успішністю (тривалістю) професійної діяльності. Виходячи з цього, соціальні права людини в даній моделі обумовлюються тими відрахуваннями, які виплачуються нею протягом усього активного життя, тобто соціальні виплати набувають форми відкладених доходів (страхових внесків). Для реалізації моделі страхових фондів, що управляються на паритетній або розділеній основі роботодавцями та найманими працівниками, збирають відрахування із заробітної плати в установленому, як правило, колективними договорами розмірі, з яких і здійснюються соціальні виплати.

Друга ж, «бевериджська», модель виходить з того, що будь-яка людина, незалежно від її приналежності до активного населення, має право на мінімальну захищеність у разі захворювань, старості або іншої причини зменшення власних можливостей самозабезпечення. Невід'ємними складовими даної моделі є системи страхування в зв'язку із хворобою, прикріплення до яких є автоматичним, і пенсійні системи, які забезпечують мінімальні доходи всім людям пенсійного віку незалежно від їх відрахувань із заробітної плати в минулому (так звані «соціальні пенсії» на відміну від «професійних»). При чому фінансування доповнюється податками з державного бюджету [2].

«Бісмарківську» модель іноді називають також європейською (або континентальною), а «бевериджську» – північною (або «нордичною») відповідно, виходячи з географічного розташування європейських країн, в яких вони поширені.

За останні роки моделі соціальної політики зазнали певних трансформацій. По-перше, відбувалося деяке зближення держав добробуту – зокрема в скандинавських країнах з типом режимів континентальної, «бісмаркової» групи. Наприклад, зростає число громадян у Скандинавії отримують тепер податкові привілеї і можуть претендувати на скорочення податкової бази, а також спираються на соціальне страхування, послуги якого фінансуються за рахунок внесків, оплачуваних із заробітків самих застрахованих.

По друге, відбувається поступовий відхід від колишньої концепції соціальної держави, а точніше сказати її трансформація. У Великобританії теж відбулися зміни: відхід від «бевериджської» моделі до низьковитратної, мінімалістської системи добробуту. Тут виплати призначені «тим, хто їх заслуговує», а максимально вільний ринок праці сприяє створенню нових робочих місць з низькою заробітною платою, головним чином, у сфері послуг. У групи країн «бісмаркової» моделі труднощі викликані підвищенням тягарем не пов'язаних із зарплатою трудових витрат, які несуть підприємці, витрачанням все більшої частки соціальних виплат на пенсійне забезпечення і явною нездатністю держави впоратися зі зростаючим безробіттям.

У зв'язку з тим, що в основі подібної системи лежить соціальне страхування за місцем роботи, більш високе безробіття означає, що все менше людей відповідають критеріям, на підставі яких виробляються пов'язані з професійною зайнятістю соціальні виплати [3].

Велику популярність здобула також типологія Г. Еспінг-Андерсена, в основі якої лежали такі критерії, як місце соціальної політики серед національних пріоритетів, ступінь участі держави в перерозподільних процесах та ін. Ця типологія передбачає три основних типи соціального захисту: ліберальний, консервативний і соціально-демократичний [4]. При чому ліберальний режим характеризується найменшими витратами коштів на соціальні цілі. Соціально-демократичний та консервативно-корпоративний режим, незважаючи на значні відмінності в побудові соціальної політики, майже не розрізняються. Незважаючи на схожість показників загальних витрат коштів, різниця між режимами більш суттєва при аналізі цільової спрямованості, ступеню поширення приватних соціальних програм та обсягу соціальних послуг.

Проте подібний розподіл є достатньо загальним, тому більшого поширення отримало виділення чотирьох основних моделей соціальної політики: континентальна (поширена в Німеччині, Австрії, Бельгії, Нідерландах, характеризується високими обсягами перерозподілу ВВП через бюджет, розвинутою системою соціального партнерства, активною політикою підтримки зайнятості); англосаксонська (Великобританія, Ірландія, характеризується меншими обсягами перерозподілу ВВП, пасивною політикою підтримки зайнятості); середземноморська (Італія, Греція, Іспанія, характеризується високим обсягом перерозподілу ВВП, адресною соціальною допомогою); скандинавська (Швеція, Норвегія, Данія, для неї властиві до 70% перерозподілу ВВП через бюджет, активна політика на ринку праці) [5].

На європейському рівні новий етап соціальної політики почався в лютому 1992 р. із підписанням Договору про Європейський Союз у Маастрихті, коли соціальну політику вперше було включено до переліку основних напрямів діяльності на рівні Європейського Союзу. Співпраця в галузі європейської соціальної політики здійснюється за методом «відкритої координації», який має такі складові: визначення завдань та рекомендації на рівні ЄС; встановлення кількісних та якісних показників і стандартів для моніторингу; розвиток національних планів дій; стимулювання процесу взаємного навчання через формальне та перекресне оцінювання.

Реалізацією соціальної політики займаються як керівні органи ЄС (Комісія), так і спеціалізовані інститути (Економічний і соціальний комітет, Комітет із зайнятості, Комітет регіонів та ін.). Структурні фонди ЄС, у першу чергу Європейський соціальний фонд і Європейський фонд регіонального розвитку, забезпечують фінансову базу соціальної політики співтовариства, хоча нерідко виникають дискусії щодо обсягів і об'єктів підтримки.

Значну роль у виробленні спільних підходів у цій сфері займає Європейський соціально-економічний комітет (European Economic and Social Committee) – дорадчий орган Європейського Союзу, створений 1958 р. згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти. Членами Комітету є роботодавці, профспілкові діячі та представники різних груп інтересів (професійних об'єднань, фермерів, захисників довкілля, споживачів тощо).

Наразі соціальна політика ЄС практично забезпечена соціальним законодавством на європейському рівні: мінімальні соціальні стандарти, гармонізація систем соціального захисту і встановлення загальноєвропейських норм, збалансування національних законодавств, Директиви, що захищають інтереси окремих соціальних груп – молоді, жінок, пристарілих, інвалідів, мігрантів. Спеціальна увага приділяється впливу на людину нових технологій, оточуючого і виробничого середовища, якості життя, яка поєднує в собі аспекти культури, освіти, дозвілля [6].

Сучасна соціальна політика ЄС, піддаючись впливу багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів, орієнтується на нові тенденції та явища, властиві економіці XXI століття. У процесі побудови якісно нового інтеграційного суспільства в рамках Європейського союзу, характерною рисою якого є взаємозв'язок та взаємовплив всіх сфер діяльності, особливо актуальним став не лише ефект обов'язкової присутності соціального фактору в економічній та політичній інтеграції, але і становлення соціальної політики як пріоритетної. У зв'язку з цим можна сформулювати п'ять основних функцій соціальної політики:

1) перша функція, традиційна, охоплює питання життєзабезпечення громадян, оплати та умов праці, соціальний захист;

2) друга функція пов'язана з впливом на умови життя та праці людини факторів, що виникають внаслідок впровадження інновацій, структурних змін в економіці, використанням новітніх технологій, впливом інформаційного суспільства;

3) третя функція обумовлена визнанням соціальної політики в якості пріоритетної, виходячи, поміж іншого, із посилення впливу соціально-політичного та соціально-психологічного факторів, і пов'язана із гуманістичним виміром Європи, зростанням ролі людських ресурсів, інтелектуального капіталу, використанням їх потенціалу;

4) четверта функція пов'язана із зовнішнім аспектом соціального виміру і виявляється в процесі розвитку міжнародних відносин та поступового розширення Європейського союзу. Завдяки цій функції соціальна політика виходить не лише за національні, але і за межі зовнішніх кордонів ЄС. Якщо раніше завдання соціальної політики обмежувалися підтримкою внутрішньої стабільності, то зараз проблема переростає до міжнародного рівня і на порядку денному ставиться питання про створення широких регіональних зон соціальної безпеки;

5) п'ята функція виникає внаслідок участі в глобальних процесах. Вона передбачає врахування не лише соціальних наслідків будь-якого із аспектів інтеграції, але і особливу роль людського фактору в суспільному розвитку. Соціальна політика включає вирішення проблем соціальної екології та забезпечення соціальної безпеки людства, контроль над соціальною відповідальністю бізнесу та неурядових організацій [1].

За дослідженнями І.А. Чекан соціальна політика в країнах Європейського Союзу на початку XXI століття поступово відходить від постулатів соціал-демократії до неоконсервативної моделі розподілу [7]. У багатьох країнах ЄС (як «старих», так і «нових») зменшують податкове навантаження на реальний сектор, щоб зробити його конкурентоспроможним порівняно з американською економікою та

економікою країн Азії. «Нові» країни ЄС (що вступили до ЄС у травні 2004 р.) шляхом оптимізації соціальних витрат держави забезпечують собі конкурентні умови на ринках «старих» членів ЄС (рис. 1). Так, найменший рівень оподаткування, а саме трохи менше 30% від ВВП, мають такі країни як Литва, Латвія, Болгарія, Румунія, Словаччина та Ірландія.

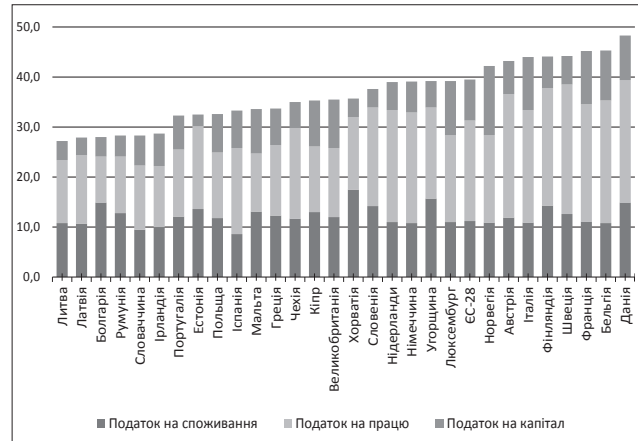

Рис. 1. Структура податкових надходжень країн ЄС у 2012 р., % до ВВП [8]

Реформування податкових систем «нових» країн ЄС спрямовано на зменшення податкового тягаря на виробників і окремих громадян, щоб стимулювати розвиток високоефективних та сучасних секторів економіки цих країн. У структурі податкових надходжень європейських країн найменшу частку займає податок на капітал. Загальний рівень податкових надходжень коливається від 27% у Литві до 48% від ВВП у Данії. Для країн Європи характерним є переважання податків на працю (податок на фонд оплати праці, податок на заробітну плату, податок на допомогу з безробіття) над податками на капітал (податок на прибуток, податок на прибуток корпорацій, податок на прибуток домогосподарств, податок на дохід від акцій). Значну частку займає податок на споживання.

Державні витрати на підтримку високих соціальних стандартів займають значну частку у ВВП країн Європи. Тим не менше, дослідження показують, що подібна соціальна політика приносить свої плоди, адже продуктивність праці в Європейському союзі є одна із найвищих у світі і має тенденцію до зростання (рис. 2). Якщо в 2000 році на одиницю відпрацьованого часу припадало 27,9 євро від реального ВВП, то в 2013 році кожна відпрацьована година приносила в середньому 32,1 євро.

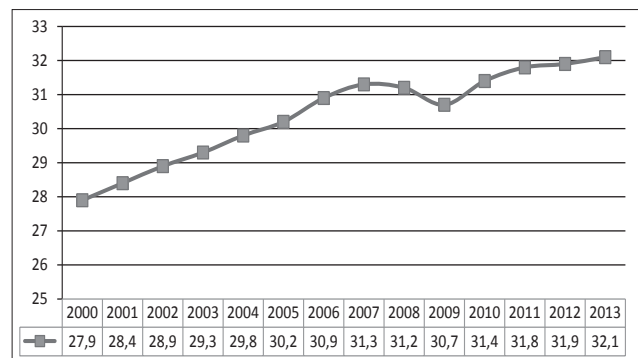

Рис. 2. Динаміка продуктивності праці¹ в ЄС-28, євро на одиницю відпрацьованого часу [8]

¹ Розраховується за методологією Євростат як відношення реального ВВП до загальної кількості відпрацьованих годин

Разом з тим, найвищу продуктивність праці показують країни з найбільшим рівнем податків. Так, у Норвегії, Данії, Бельгії, Люксембурзі, Швеції, Фінляндії, Франції, Італії, Австрії рівень оподаткування коливається від 40% до 50% від ВВП (рис. 1), ці ж країни мають максимальні показники продуктивності праці з-поміж країн Європи: від 39,7 євро в Фінляндії до 69,6 євро за годину відпрацьованого часу в Норвегії (рис. 3).

Ключовими факторами, що ініціюють реформування соціальної сфери, є демографія (старіння населення і зростання його непрацездатної частки) і глобалізація (посилюється конкуренція територій за залучення ресурсів, а надто широка перерозподільна система аж ніяк не стимулює інвесторів). Необхідні перетворення передбачають реформування ринку праці (особливо системи сприяння в пошуку роботи, зміна принципів звільнень і скорочення підтримки довготривалих безробітних), податкової системи, механізму тарифних угод, пенсійного забезпечення, медичного страхування.

Тенденції розвитку соціальної політики Європейського союзу пов'язуються зі збільшенням акценту на особистій відповідальності громадян за свій добробут шляхом власних зусиль. У зв'язку з цим принциповим моментом є те, що соціальна політика має складатися із двох частин – активної та пасивної. Активна складова полягає у боротьбі з безробіттям, забезпеченням зайнятості, тобто у створенні умов для того, щоб людина перш за все сама мала можливість заробити собі на життя. Через цю активну складову реалізуються принципи самозабезпечення та самозахисту громадян.

Передбачається: якщо забезпечення мінімального рівня добробуту може бути досягнуте самими громадянами через свою працю, то держава може меншою мірою використовувати механізм перерозподілу поза межами ринку праці. До того ж, підтримка солідарної та універсальної системи соціального захисту коштує дорого. Між тим як завдяки активній соціальній політиці збільшуються надходження в державну скарбницю і таким чином вирішуються певні соціальні проблеми.

Що стосується пасивної складової, то це – підтримка того прошарку, тієї категорії населення, яка неспроможна підтримувати себе з поважних причин (через хворобу, втрату роботи, вік та ін.). Ця складова соціальної політики здійснюється стосовно громадян, нездатних або частково нездатних до трудової діяльності, шляхом виплати пенсій, соціальних допомог тощо; фінансування гарантованої безоплатної

медичної допомоги; забезпечення права соціально незахищених осіб на соціальне житло; забезпечення безоплатної освіти в державних і комунальних закладах освіти.

Такі заходи з успіхом поєднуються на практиці. Наприклад, у Чехії розмір соціальної допомоги, яка надається малозабезпеченим громадянам, залежить не тільки від майнового стану заявника, але й від ступеня його активності, спрямованої на вихід з кризової ситуації. У Польщі в багатьох місцевих центрах соціальної допомоги обов'язковою умовою її надання є виконання одержувачем певної соціальної роботи [9].

Радикальна реформа ринку праці передбачає принциповий перехід від захисту безробітних до стимулювання працюючих. Так, у Німеччині прийнято рішення про скорочення максимального строку надання допомоги з безробіття з 36 до 18 місяців і об'єднання допомоги безробітним і соціальної допомоги в один пакет (реформа «Харц-4»). Крім того, розширюється право роботодавців вільно звільняти працівників за виробничо-економічною необхідністю без узгодження з профспілками.

Аналогічні зміни реалізовані в трудовому законодавстві Франції (зокрема, жорсткий контроль за безробітними, полегшення процедури звільнення на малих підприємствах). Розпочата реорганізація ринку праці в Італії також йде шляхом лібералізації системи найму (тобто спрощення системи звільнень) і дедалі ширшого застосування гнучких форм зайнятості. Хоча подібні заходи не в інтересах осіб, що мають робочі місця, заплановані нововведення не суперечать розширенню зайнятості через збільшення можливостей гнучко варіювати робочі місця залежно від кон'юнктури. Очікується, що саме в період 2010–2020 рр. у Німеччині, Італії і Франції має відбутися децентралізація тарифних угод про заробітну платню – переведення їх з галузевого рівня на рівень підприємств, що також забезпечить більш гнучку адаптацію підприємств до мінливих умов, хоча, зрозуміло, працівники втрачають впевненість у стабільності високої заробітної платні. У той же час, несприятлива для економік трьох країн порівняна динаміка трудових витрат і ефективності праці неухильно чинитиме тиск на систему колективних угод і загострить відносини в рамках соціального партнерства.

На додачу до реформ на ринку праці перетворення в соціальній сфері, точніше, у сфері соціального страхування, також спрямовані не стільки на вирішення соціальних проблем і розширення допомоги бідним, скільки на покращення умов для ведення підприємницької діяльності та здійснення інвестування і підвищення конкурентоспроможності робочих місць в європейських країнах (перш за все, це стосується країн Західної Європи). Окрім фактору оптимізації соціальних витрат, що збільшують сукупні витрати на працю, на характер запланованих реформ впливає і демографічний чинник.

Так, наприклад, у Великобританії пенсійна система зазнає відчутних змін: з метою зменшення навантаження на бюджет у зв'язку зі старінням населення, передбачається розширити приватне соціальне страхування, а також підвищити пенсійний вік (для жінок з 60 до 65 років, як це вже зафіксовано для Німеччини). В Італії ж реформа пенсійної системи пояснюється не лише демографічними причинами, серед

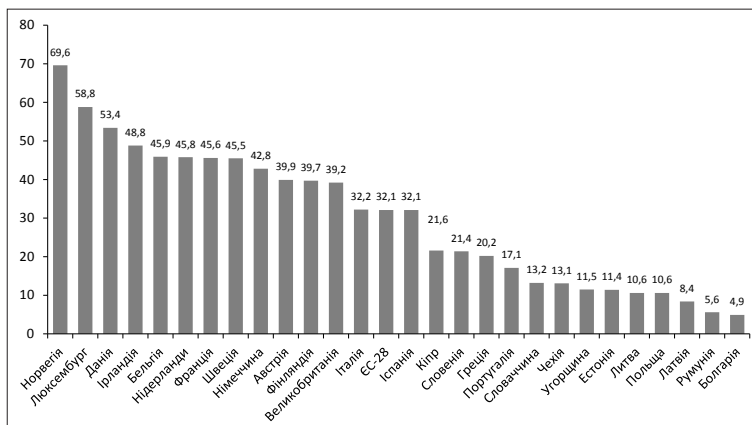

Рис. 3. Продуктивність праці в країнах Європи в 2013 р., євро на одиницю відпрацьованого часу [8]

іншого передбачається підвищення пенсійного віку з метою затримати на виробництві кваліфіковані кадри і тим самим поліпшити загальний стан трудового контингенту [6].

Еволюцію європейської моделі соціально-економічного розвитку в цілому та її країнових варіантів, зокрема, варто розглядати в контексті її адаптації до вимог формування нової парадигми економічного розвитку, нової економіки, заснованої на знаннях, або постіндустріальної економіки. Загальними рисами цієї моделі є: підтримка формування та поширення інноваційного кластеру, представленого нано, біо- та інформаційними технологіями; державне регулювання макроекономічних пропорцій та коригування ринкових механізмів; регіональна інтеграція та процеси глобалізації світового господарства; посилення лібералізації економічних відносин паралельно з проведенням глибоких соціальних реформ.

Науково-технічний прогрес призводить до зростання частки працівників високої кваліфікації, зайнятих у сфері інтелектуальної праці. Відбуваються суттєві якісні зрушення в характері праці, яка стає більш інноваційною за своїм наповненням, спрямованою на створення наукоємної продукції.

Новим еволюційним елементом стає посиленна увага з боку держави та приватного сектора до формування загальноєвропейської та національних інноваційних систем. На особливу увагу заслуговує сфера НДДКР, комерціалізація результатів наукових досліджень, освіта і підготовка фахівців та інші сфери, що сприяють формуванню людського капіталу (охорона здоров'я та соціальний захист у цілому) [10].

Модель інноваційного розвитку реалізується в різних країнах Європи, а інноваційні системи окремих країн проходять стадію гармонізації, узгодження, взаємодії в рамках Європейського союзу. Процес розробки новітніх технологій об'єктивно вийшов за рамки національних кордонів та відображає тенденцію до глобалізації економічного та соціального життя. Інноваційний простір передбачає збалансоване співвідношення між економічним, науково-технічним та соціальним потенціалами. Усі його складові елементи мають бути узгоджені та працювати як єдиний механізм. Не випадково Європейський союз перейшов до комплексного планування та активно використовує рамочні програми, забезпечуючи стійкий зв'язок між економічними, науковими та освітніми структурами, застосовуючи при цьому так звані комунітарні заходи, тобто ті, що виявляються ефективними лише на рівні ЄС.

Серед таких заходів можна назвати реалізацію пілотних проектів транснаціонального рівня, пов'язаних зі створенням транснаціональних програм переміщення робочої сили та обміну нею через системи найму та професійного навчання. Програми мобільності робочої сили включають також молодих працівників, студентів та викладачів. Подібні пілотні проекти включають також сферу обміну та взаємодії університетів та підприємств, системи професійної підготовки. Особлива увага приділяється впровадженню інновацій, зокрема, розвитку мережі дистанційного навчання.

У низці європейських країн отримує подальшого розвитку практика «участі» найманої праці у власності, прибутках і в управлінні як одного із засобів активізації робітників і створення фундаменту для соціальної стійкості. Продовжується розширення так званого третього сектора економіки, до якого відносяться некомерційні інститути і організації (асоціа-

ції, кооперативи, фонди, добровільні структури), які виконують певну частину соціальної роботи. Це особливо форма підприємницької діяльності, що наслідує глибокі традиції європейського кооперативізму в його різних національних проявах. Різноманітні форми соціального підприємництва в подальшому будуть ширше використовуватися на ринку праці для підтримки найслабкіших його сегментів, не набуваючи, при цьому, патерналістського характеру.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, серед основних напрямів трансформації соціальної політики держав Європейського Союзу можна визначити наступні:

- значна роль держави в збереженні суспільного добробуту, високий рівень соціальних видатків;

- підтримка активної зайнятості, стимулювання власної ініціативності, продуктивної праці людини, її підприємливості зростання уваги до перевірки рівня нужденності для призначення соціальної допомоги, що пов'язане з посиленням її адресного характеру;

- реформування пенсійного забезпечення, стимулювання зайнятості осіб пенсійного віку, інвалідів (пільги роботодавцям);

- деінституціоналізація (відмова від великих стаціонарних закладів) та децентралізація;

- посилення соціальної відповідальності людей за власне соціальне забезпечення;

- активне залучення державою до виконання соціальних функцій інститутів громадянського суспільства та бізнесу;

- інвестування в материнство, дитинство та знання;

- захист державою неринкових соціальних сфер (екологія, освіта, духовне життя тощо).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Социальная Европа в XXI веке / Под ред. М.В. Каргаловой – М.: Издательство «Весь Мир», 2011. – 528 с.
2. Собченко В.В. Основні моделі соціальної політики в країнах Центральної та Східної Європи / В.В. Собченко. // Державне будівництво. – 2011. № 2.
3. Шутаева О.О. Моделі соціальної політики ЄС: основні напрями трансформації / О.О. Шутаева, В.В. Побірченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Сер. : Экономика и управление . – 2013. – Т. 26, № 1. – С. 164–182.
4. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / G. Esping-Andersen. – Cambridge: Polity Press, 1990. – 35 p.
5. Соціологічний вимір соціально-економічних процесів в Україні / [Балакірева О.М., Головенько В.А., Левін Р.Я. та ін.]; за ред. канд. соціол. наук О.М. Балакіревої; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2009. – 320 с.
6. Резнікова Н.В. Реформування соціальної сфери європейських країн та проблеми пошуку українського вектору соціального розвитку / Н.В. Резнікова, М.М. Відякіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3 (153). – Т. 3. – С. 200–204.
7. Чекан І.А. Соціальна політика Європейського Союзу: перспективи та шляхи запровадження в Україні / І.А. Чекан // Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сб. научн. тр. – Ливадия – Донецк: ДонНУ. – 2007. – Т.1. – С. 317–322.
8. Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>.
9. Дерєга В.В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник / В.В. Дерєга. – Миколаїв, 2012. – 152 с.
10. Перемены в Европе: возможны ли альтернативные модели = Changes in Europe: are alternatives possible / [под ред. А.А. Громько, Т.Т. Тимофеева] . – М. : Ин-т Европы РАН : Рус. суvenir, 2012. – 124 с.